

Noty v liturgii

Možná jste si všimli, že hudební ukázky k Denní modlitbě církve jsou notovány takovými zvláštními notami – místo starých známých kulatých notiček s nožičkami a praporky jsou tam nějaké čtverečky a klikyháky a linky jsou jen čtyři.

To je tzv. *románská kvadrátní notace*, která se již dlouho používá k zápisu bohoslužebných zpěvů jako je např. gregoriánský chorál nebo některé zpívané liturgie. Proto se jí také někdy říká chorální notace. Na první pohled to vypadá záhadně a nesrozumitelně, ale při bližším pohledu a po chvíli věnovaného času zjistíme, že na tom vlastně nic až tak záhadného není.

S trochou nadsázky řečeno: „klíčem je klíč“. Samozřejmě notový. Kdo zpívá nebo na něco hraje, určitě zná klíč houslový, který je na notě *G* a klíč basový, který je na notě *F*. A kdo hraje na violu, zná ještě klíč altový na notě *C*. Také chorální notace používá jako základní klíč *C*-klíč. Ten určuje, na které lince je nota *C*. A narozdíl od toho altového jako písmenko „c“ opravdu vypadá.

Čtverečky (někdy i kosočtverečky) jsou noty. Linky, i když jsou jen čtyři, se používají stejně jako v dnešní pětilinkové osnově. Běžná stupnice *C* dur tedy v chorální notaci vypadá takto:

C-klíč může být i na jiné lince, než na čtvrté odspodu. Vždy je na téže lince nota *c'*. Pokud rozsahu skladby nestačí ani posunování *C*-klíčem, je v záloze i *F*-klíč, který odpovídá našemu basovému klíči. Vypadá jako *C*-klíč, jen má před sebou takovou malou fajfku doleva.

Skladby vypadají, jakoby byly zapsány v *C* dur (klasické chorální zpěvy nemají žádné křížky a (čas od času se vyskytující) béčko jen jedno - na tónu *h*) ale je možné je zpívat o libovolný počet tónů výš nebo níž - důležitá je melodie, ne absolutní výška tónu.

Někdy je nad jednou slabikou textu více not než jedna (tzv. *ligatura*). Tyto skupiny not mají své zvláštní značky, podle toho, která nota je nejvýše a která je nejnižší. Tedy

je totéž co

Do moderního notového systému se chorální noty přepisují zpravidla osminovou notou, pokud mají tečku, tak čtvrtovou (dvojnásobek, ne 1,5 x delší jako v dnešní notaci). Uvedené pravidlo ovšem platí jen přibližně. Ve skutečnosti se délky a rytmus skladby řídí přirozeným rytmem lidské řeči (u složitějších chorálních skladeb pak komplikovaným systémem vztahů vyjádřených nejstaršími notovými značkami, tzv. *neumami* – tím se ale zabývat nebudeme).

Chorální notace se používá dodnes pro notaci různých zpěvů k bohoslužbám. Není to žádný samoúčel, nějaká romantická nostalgie po středověku či něco podobného. Chorální zpěvy mají tzv. volný rytmus, odvozený ze slov, jejich přízvuků a jejich obsahů. Naproti tomu náš novodobý notový systém je odvozen z časoměrného taktu („tuc tuc tuc tuc“, „á dva tři, á dva tři...“) a jeho používání na staré chorální zpěvy by mohlo být zavádějící. Mimoto neumí zaznamenat některé jevy související s artikulací (výslovností) hlásek, která byla u liturgických zpěvů velmi důležitá (kostely byly veliké, rozhlasové aparatury neexistovaly), kdežto chorální notopis, který vznikl pro záznam hudby vznikající čistě z textu, ano. Ale o tom někdy příště.